

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ДО
АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Виявлено проблемні аспекти залучення інвестицій до сільськогосподарських підприємств. Встановлено, що забезпеченість аграрних підприємств основними та технічними засобами виробництва продукції залишається на низькому рівні та потребує залучення значних інвестиційних ресурсів для їх оновлення та часткового поповнення. Низька ефективність роботи значної частини аграрних підприємств є головною причиною відсутності внутрішніх інвестиційних ресурсів, внаслідок чого вони змушені розвивати лише малозатратні галузі, переважно зерновиробництво.

© Н.В. Трофименко

* Науковий керівник – к.е.н., професор В.М. Микитюк

Постановка проблеми

Сільськогосподарське виробництво наразі є однією з проблемних сфер в нашій державі, а отже, лишається однією з найменш інвестиційно привабливих галузей економіки. Не дивлячись на позитивні зміни, які відбувалися за останні роки, та прийняття нормативно-правових документів стосовно регулювання інвестиційної діяльності загалом і в сільському господарстві зокрема [10], інвестори як вітчизняні, так і зарубіжні не поспішають вкладати свій капітал саме у сільське господарство. Сільське господарство у порівнянні з іншими галузями повільніше сприймає ринкові зміни та має специфічні особливості ведення виробництва: суцільну залежність циклу виробництва продукції як в рослинництві, так і у тваринництві від ґрунтово-кліматичних умов, які притаманні певній природно-кліматичній зоні. Крім того, внаслідок принципових змін у розвитку взаємовідносин з переходом до ринкових умов господарювання на фоні загальноекономічної кризи 90-х років, умови господарювання аграрних підприємств значно погіршилися, що відбилося на їх фінансовому стані.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдання

Проблемами залучення інвестицій до аграрної сфери в цілому і аграрних підприємств зокрема займалися такі вчені економісти, як Гайдуцький А.П., Гуткевич С.А., Білоусько Я.К., Куценко П.Ф., Москаленко А.М., Бутко М., Біляк Н.І., Лайко Г.П. та інші [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]. Більшість з них переконані, що головними чинниками у випадку оцінки інвестиційної привабливості цих підприємств є фінансово-екологічні характеристики їх діяльності. При цьому використанню екологічного та еколоґо-економічного спрямування, на переконання переважної частини вчених, надається другорядна (допоміжна) роль. У зв'язку із вищезазначеним в даній роботі ставилось завдання виявлення проблемних аспектів залучення інвестицій до аграрних підприємств.

Об'єкт та методика дослідження

Об'єктом дослідження є проблемні аспекти залучення інвестиційних ресурсів до аграрних підприємств Чернігівської області. Застосовувались наступні економіко-статистичні методи дослідження: монографічний, метод групувань та порівняльного аналізу при оцінці результатів господарювання аграрних підприємств.

Результати досліджень

Без сумніву, на успішність господарювання підприємств значний вплив мають такі зовнішні фактори, як рівень інфляції, податкове навантаження,

нормативно-правова база та безліч інших. Проте слід зауважити, що зовнішні чинники, які формуються на рівні держави та окремого регіону, а саме: політичні, чинники правового поля, фіскальної політики, свобода вибору організаційно-правової форми господарювання та інші в однаковій мірі впливають на всі аграрні підприємства, але одні з них є прибутковими, а інші – збитковими. Незалежно від організаційно-правової форми господарювання різні підприємства мають неоднакові показники ефективності виробництва (табл. 1).

Таблиця 1. Основні показники роботи сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання Чернігівської області у 2008 р.

Підприємства	Підприємства закінчили рік з прибутком		Підприємства закінчили рік зі збитками		Чистий прибуток, млн грн
	одиниць	сума, млн грн	одиниць	сума, млн грн	
Товариства	113	191,5	146	67,1	124,4
Приватні	40	43,7	57	15,7	28,1
Кооперативи	11	2,3	28	4,1	-1,8
Державні	5	1,8	5	1,0	0,8
Інші форми господарювання	8	5,2	7	14,7	-9,6

Таким чином, обрання організаційно-правової форми господарювання не є визначальною ознакою високої або низької ефективності функціонування, а отже, не може бути вагомим показником у випадку оцінки інвестиційної привабливості аграрних підприємств. Причини відмінності в результатах їх роботи, очевидно, криються на рівні самих суб'єктів господарювання. У першу чергу, йдеться про переваги розміщення підприємств в різних природно-кліматичних зонах. Ті підприємства, які мають кращі ґрунтово-кліматичні умови виробництва продукції, є більш інвестиційно привабливими для інвесторів, адже урожайність за рахунок природної родючості в таких господарствах буде вищою. Дана закономірність стосується, у першу чергу, культур зернової групи та деяких технічних. Одним з показників, який є віддзеркаленням зазначених умов виробництва, є екологоагрохімічний бал (табл. 2).

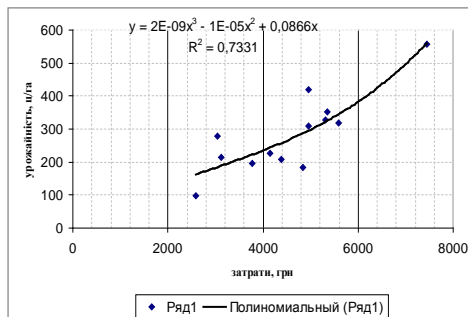
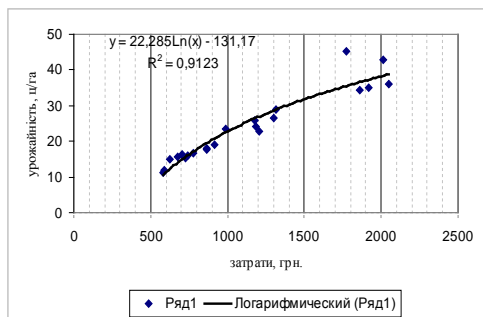
Аналізуючи наведені дані за якісним складом ґрунтів і отриману можливу та ефективну урожайність культур по аграрних підприємствах у розрізі адміністративних районів, можна констатувати, що підприємства, які розміщені в лісостеповій зоні, мають помітно кращі за рівнем родючості ґрунтів умови виробництва, а значить є більш інвестиційно привабливими, ніж підприємства, які розміщені на Поліссі. Однак й ті та інші по-різному використовують свій наявний ґрунтово-кліматичний потенціал. Деякі отримують невисоку

продуктивність, а інколи навіть нижчу за можливу природну родючість, інші ж, застосовуючи інноваційні технології виробництва, мають істотно вищу урожайність. Проте проблема полягає в тому, що не всі підприємства мають в достатній кількості потрібні ресурси для запровадження новітніх технологій.

Таблиця 2. Рівень родючості ґрунтів можлива та фактична врожайність основних сільськогосподарських культур на підприємствах Чернігівської області

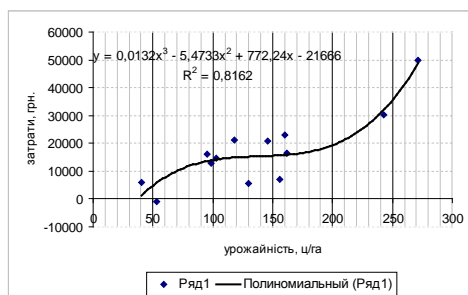
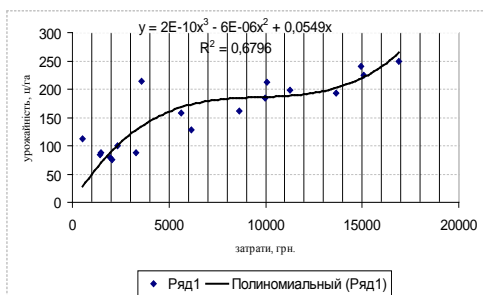
Райони	Еколого агрохімічний бал родючості ґрунту	Врожайність, ц/га								
		зернові культури			цукрові буряки			картопля		
		можлива	фактична	+,- до можливої	можлива	фактична	+,- до можливої	можлива	фактична	+,- до можливої
<i>Полісся</i>										
Бортнянський	46	18,9	32,7	13,8	129	-		83	202,2	119,2
Городянський	38	15,6	17,6	2	-	-		67	188,9	121,9
Козелецький	40	16,4	22,0	5,6	112	462,5	350,5	70	159,0	89
Коропський	40	16,4	23,4	7	-	200,9		70	195,1	125,1
Корюківський	37	15,2	18,2	3	-	-		65	208,9	143,9
Куликівський	39	16,0	27,6	11,6	-	232,5		68	215,8	147,8
Менський	45	18,5	22,8	4,3	126	-		81	174,8	93,8
Ніжинський	49	20,1	30,4	10,3	137	176,2	39,2	88	187,7	99,7
Н.-Сіверський	36	14,8	19,4	4,6	-	-		63	182,0	119
Носівський	49	20,1	37,2	17,1	137	507,8	370,8	88	170,2	82,2
Ріпкинський	39	16,0	23,8	7,8	-	-		68	160,8	92,8
Семенівський	37	15,2	13,6	-1,6	-	-		65	164,9	99,9
Сосницький	41	16,8	20,1	3,3	-	106,7		74	188,8	114,8
Чернігівський	39	16,0	24,8	8,8	-	-		68	170,1	102,1
Щорський	35	14,4	17,5	3,1	-	-		61	153,5	92,5
<i>Лісостеп</i>										
Бахмацький	56	23,0	33,8	10,8	157	312,7	155,7	84	193,7	109,7
Бобровицький	58	23,8	43,7	19,9	162	536,1	374,1	87	167,9	80,9
Варвинський	61	25,0	45,0	20	171	280,3	109,3	79	183,5	104,5
Ічнянський	56	23,0	30,4	7,4	157	180,0	23	84	152,3	68,3
Прилуцький	60	24,6	43,5	18,9	168	394,4	226,4	90	250,2	160,2
Срібнянський	62	25,4	36,8	11,4	174	213,2	39,2	81	180,0	99
Талалаївський	59	24,0	34,0	10	165	219,9	54,9	88	164,5	76,5
Чернігівська область	47	19,3	31,9	12,6	132	371	239	85	185,1	100,1

У результаті дослідження встановлено, що на даний час підприємства, які вкладають кошти на вирощування зернових культур в розмірі близько 2000 грн і більше на гектар, мають найбільшу ефективність виробництва зерна (рис. 1).

Зернові культури

Цукрові буряки

Картопля

Овочі

Рис 1. Зв'язок між обсягом вкладень інвестицій на 1 га посіву та урожайністю основних сільськогосподарських культур в аграрних підприємствах Чернігівської області

Підприємства, які вкладають не менш ніж 5000 тисяч на 1 га мають високу ефективність вирощування картоплі. Для отримання прибутку від вирощування овочів доцільно вкладати не менше 12000 грн на гектар. Це стало основною причиною того, що підприємства перейшли на вирощування тих культур, які не потребують значних витрат. При цьому вони отримують хоч і незначний, але стабільний прибуток. Тому зернові культури у структурі посівних площ окремих підприємств займають до 80%. З переходом до ринкової економіки аграрні підприємства ще починаючи з 1990 року припинили виділяти кошти на

оновлення основних засобів, значно погіршилося їх технічне забезпечення. Низька ефективність виробництва продукції, недосконалість ринкових механізмів призвели до втрати можливості аграрними підприємствами купувати сільськогосподарську техніку. Починаючи вже з 1996 року в сільськогосподарських підприємствах техніка відпрацювала свій фізичний ресурс, а підприємства, не маючи коштів потрібних на відновлення, почали різко зменшувати машинно-тракторний парк.

Наявні технічні засоби наразі не в повній мірі задовольняють потребу. До того ж, більшість з них мають понад нормативний термін експлуатації, що змушує виробників перевантажувати наявні технічні засоби, а це, у свою чергу, призводить до псування техніки та значних витрат на поточний ремонт, що відображається на ефективності роботи підприємств. Так, навантаження на 1 трактор збільшилося від 50 % до 2 разів, а на один комбайн від 1,3 до 4 разів.

Слід зауважити, що за останні роки ті підприємства, які мають кращий фінансовий стан, отримані прибутки почали спрямовувати на переоснащення та збільшення кількості сільськогосподарської техніки, однак рівень технологічного переоснащення у більшості аграрних підприємств сьогодні не відповідає потребі.

Значно гірший стан відносно технічного забезпечення спостерігається в галузі тваринництва. Внаслідок стрімкого зменшення поголів'я тварин, тваринницькі приміщення аграрних підприємств тривалий час не використовуються, засоби механізації тваринницьких приміщень вийшли з ладу. Для відродження даної галузі необхідні значно більші надходження капітальних інвестицій, ніж у галузь рослинництва, що значно подовжує термін повернення вкладень, а значить певною мірою знижується інвестиційна привабливість цих підприємств.

Таким чином, головною проблемою у вирішенні питання забезпечення матеріально-технічними ресурсами є відсутність коштів у сільгоспвиробників, а також значні ризики повернення цих вкладень у разі інвестування. Без вкладання цих коштів у галузь тваринництва перспектив успішного її скорішого виходу з кризового стану не видно. З іншої боку, недостатнє забезпечення виробництва коштами, які можливо спрямувати на капітальне оновлення як тваринництва, так і рослинництва, призводить до недоотримання врожаю, погіршення якості виробленої продукції, а значить і ефективності виробництва у цілому, що у кінцевому рахунку знижує власні прибутки, які, як показує аналіз, наразі є головним джерелом інвестування.

Кредитування аграрних підприємств нині, внаслідок високих ризиків неповернення кредитних ресурсів, відбувається мляво, при цьому банки намагаються працювати лише з тими з них, які мають «чисту» кредитну історію. Останні, зважаючи на високі ризики неповернення кредитів, максимально збільшують кредитну ставку, що є неприйнятним для більшості сільськогосподарських підприємств.

За даних умов аграрні підприємства, маючи брак коштів, змушені розвивати лише ті галузі, де можливо на даний період обійтися без значних поточних інвестицій, не кажучи вже про капітальні. Зрозуміло, що за таких обставин порушуються технології виробництва, але підприємства мають при цьому, хоч невеликий, але стабільний прибуток.

Висновки та перспективи подальших досліджень

1. Починаючи з 1990 року аграрні підприємства області практично припинили оновлення основних засобів, а з 1996 року на сільськогосподарських підприємствах регіону відбувається постійне зменшення машинно-тракторного парку, що призвело до перевантаження наявних технічних засобів.

2. Найвища ефективність виробництва зернових в Чернігівській області можлива лише за умови вкладання коштів у сумі 2000 і більше грн на 1 га. Для забезпечення прибуткового вирощування інших культур (картоплі, цукрових буряків, соняшнику, овочів) затрати у розрахунку на 1 га повинні становити 5000 і більше залежно від культури.

3. Організаційно-правові форми господарювання аграрних підприємств в Чернігівській області не є важливим чинником їх інвестиційної привабливості.

4. Низька ефективність роботи великої частини аграрних підприємств Чернігівської області є головною причиною відсутності в них внутрішніх інвестиційних ресурсів.

5. Встановлено, що в умовах дефіциту коштів аграрні підприємства області у своїй більшості змушені розвивати лише зерновиробництво, яке є відносно мало витратною галуззю.

Перспективами подальших досліджень є визначення пріоритетів інвестування та запропонування механізму формування інвестиційного привабливого іміджу аграрних підприємств.

Література

1. Білоусько Я.К. Інвестиційне забезпечення техніко-технологічного переоснащення аграрного виробництва / Я.К. Білоусько // Економіка АПК. – 2007. – № 6. – С. 32–35.

2. Біляк Н.І. Визначення інвестиційної привабливості галузей сільського господарства Картацького регіону / Н. І. Біляк // Економіка АПК. – 2005. – № 9. – С. 67–71.

3. Бутко М. Сучасна проблематика оцінки інвестиційної привабливості регіону / Бутко М., Зеленський С., Акименко О. // Економіка України. – 2005. – № 11. – С. 30–37.

4. Ванькович Д. Критерії інвестиційної привабливості аграрного комплексу України та їх аналіз / Д. Ванькович, О. Дуфенюк // Економіст. – 2003. – № 12. – С. 36–40.

5. *Гайдуцький А.П.* Міжкраїнова оцінка інвестиційної привабливості аграрного сектору України / *А. П. Гайдуцький* // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 12 (42). – С. 100–107.

6. *Гуткевич С.А.* Инвестиционная привлекательность аграрного сектора экономики: моногр. / *С.О. Гуткевич*. – К. : Изд-во Европ. ун-та, 2003. – 251 с.

7. *Киценко П.Ф.* Інвестиційний клімат в АПК: тенденції і напрями поліпшення / *П.Ф. Киценко, А.М. Москаленко* // Економіка АПК. – 2005. – № 10. – С. 66–71.

8. *Лайко Г.П.* Інвестиційна привабливість регіонального сільськогосподарського виробництва / *Г.П. Лайко* // Економіка АПК. – 2003. – № 12. – С. 73–76.

9. *Михайлов А.М.* Інвестиційна політика країни як передумова відтворення виробничого потенціалу аграрних підприємств / *А.М. Михайлов* // Економіка АПК. – 2006. – №2. – С.17–21.

10. Про заходи щодо збільшення надходжень інвестицій в економіку України [Електронний ресурс]: указ Президента України від 22.02.01 р. № 108/2001. – Режим доступу: [//http://uazakon.com/time2001/period38.htm](http://uazakon.com/time2001/period38.htm).

11. Сільське господарство Чернігівщини за 1990–2008 роки: статистичний збірник / за ред. *Г.І. Соловійова*. – Чернігів, 2009. – 93 с.
